

руками, затуляючись від раптової небезпеки й провалюючись у моторошну безодню...

— Пане, — хтось торсав його за плече, — пане, прокиньтесь, ми під'їжджаємо!

— Га? — він перелякано шарпнувся й боляче вдарився плечем об перестінок. Скинув руки у безпомічному жесті, так наче хотів затулитися від підступного удару.

— Господь із вами! — й собі затулювся вільною рукою довгобородий провідник, наляканий такою бурхливою реакцією пасажира. — Чого ви сіпаєтеся, мов чорта побачили?

— Що? — він провів долонею по обличчі, відганяючи уривки якогось моторошного сновидіння, котре за лічені удари серця перетворилося на дим і розчинилося у спертому повітрі вагона разом із його важким віддихом. — Що трапилося?

— Під'їжджаємо, кажу! — провідник поправив кашкета та прокашлявся в кулак. — Наступна — Проскурів.

РОЗДІЛ 1

1

Вибиратися з-під ковдри у півтемряву вихололої за ніч кімнатки страшенно не хотілося, і Яків усіляко намагався відтягти неприємну мить остаточного пробудження. За вікном ще колихалася густа нічна пільма, об шибку ледь чутно шкреблися сніжинки, будинок німував, і так добре було лежати під ковдрою, слухати шарудіння снігу й думати, що все місто ще спить, а ти, сам-один посеред цього безмежного моря тиші, вже прокинувся.

Невеличкий Проскурів додивлявся останні передсвітанкові сні й розмірено дихав, приспаний сніговою колісковою. Яків нашорошив вуха: за звичним цоканням ходиків у сусідній кімнаті почулося, як десь скрипнула дошка, брязнула на першому поверсі пічна заслінка, а потім будинок знову поринув у ранкову дрімоту.

Аж ось десь звіддалік, із морозяного світанку, долинуло погейкування візника, під самісіньким вікном розляглося рипіння снігу під чиймись швидкими кроками, а з кухні почувся голосний брязкіт посуду — світ потроху прокидався, готуючись до нового дня.

Яків дозволив собі ще кілька хвилин порозкошувати в ліжку, а тоді, вловивши вухом, як унизу засичав самовар, рішуче хукнув і відгорнув ковдру. Долівка обпекла босі ноги, тож він, не зволікаючи, метнувся до дверей і гукнув у темряву сходів:

— Йосько!

Йоська — страшенно рудий і кирпатий семирічний пле-мінник власника «Мебльованих кімнат Розенберга» на розі Ремісничої й Дворянської щоранку тарганив нагору важку мідну миску з теплою водою для вмивання. Це, а також ран-ковий чай із немудрящим наїдком і прибирання кімнат раз на два тижні, належало до переліку послуг, названого Мо-ше Розенбергом «частковим пансіоном». Одначе гас для освітлення апартаментів пожилці мусили купувати за свій кошт.

— Іду! — пролунало знизу, й темрява відразу посвітліша-ла від вогника свічки.

Яків залишив у дверях шпарку для Йоськи і, мерзляку-вато підстрибуючи, босоніж пробіг до спальні одягатися. Спальнею велично йменували кімнатку, у якій заледве виста-чало місця для вузького ліжка, гардеробної шафи «в дальньо-му кутку» та столика з порожньою гасовою лампою. Коли Яків заносив до кімнатки стільця, на спинці котрого складав звечора одяг, у спальні зоставалося місця якраз на те, аби роз-вернутися. «Та, зрештою, менший простір легше нагріти», — полюбляв приказувати пожилець, адже боявся холоду.

У вітальні рипнули двері та щось гримнуло: певно, Йоська з його вдачею на халепи за щось зачепився.

— Обережніше там.

— Пізно, — шморгнув носом Йоська й бебехнув миску з водою на туалетний столик. На підлозі темніла мокра пляма.

Яків гмикнув та осудливо глянув на малого.

— Я зара витру, Яш! — Йоська скочив до дверей, забув-ши свічку. З темних сходів знову долинув грукіт.

Звертання було панібратським, але Яків сам дозволив ма-лому звертатися до нього на «ти», не терплячи «викань», а тим паче «пана Ровнера». Йоська просто роздувся від пи-хи, коли вперше почув такий дивний дозвіл. Це миттю під-носило його в статусі й перетворювало зі щербатого служ-ки на справжнього розпорядника.

— Не вбийся!

Йоська повернувся за півхвилини, старанно зачухуючи забите коліно, й ретельно порозвозив пляму мало не по всій вітальні.

— Позачергове прибирання вийшло!

— На винагороду за нього й не сподівайся, — Яків наста-вив на малого пальця. — Твоя воля — ти б постійно такі ка-пості робив. Сніданок готовий? Мушу бути в лікарні раніше.

— А шо там? — витягнув худу шию малий. — Когось рі-затимеш?

— Багато будеш знати... — Яків розвернув малого та злег-ка приклався долонею ззаду до його штанців. — Свічку не забудь! До речі, чому не з лампою?

— А я вчора гасу не купив! — Йоська пошкріб потили-цю. — Сьогодні до Шейнбарга біжу.

— На мене ще візьмеш, — Яків подлубався в гаманці й подав малому кілька монет. Йоська затис гроші в кула-ці, схопив зі столика свічку й ушкварив на кухню по чай і сніданок.

Учора по обіді безпосередній начальник Якова — завідувач лікарні, городовий лікар Амвросій Михайлович Штофф — попрохав його з'явитися на службу на годинку раніше, мов-ляв, є важлива розмова. Від подальших запитань головлікар просто відмахнувся, буркнув, що зайнятий, і встромив носа в стос паперів, навалених на його стіл.

Сьорбаючи слабенький чай, Яків спостерігав, як сірий сві-танок скрадається понад вершечками дерев, а сніг непоміт-но змінюється крижаним дощем — весна потроху вступала у свої права, хоча до справжнього тепла, зважаючи на те, що на календарі стояло лише третє березня, було ще далеко.

«До тепла й до багнюки», — подумав Яків і пересмикнув плечима від згадки про легендарну проскурівську багнюку.

Щовесни, щоосені та після затяжних дощів місто, за винятком кількох його центральних вулиць, нагадувало

непролазні болотяні нетрі, де підводи та екіпажі намертво загрузали в баюрах, а перехожі марно намагалися бодай якось їх обминути. Немов Божого благословення чекали або на морози чи на сонце, котрі висувували багно та давали змогу пересуватися містом без ризику загубити взуття у найближчій канаві.

У кімнатці відчутно потеплішало — певно, Йоська все ж здогадався підкинути до печі дровець. Ех, — Яків відставив порожню чашку, — як зараз було б добре знову пірнути під ковдру й послати під три чорти дощовий ранок. Але Яків знав, що з Амвросієм Михайловичем так не пожартуєш. Коли Старий, як його позаочі називали в лікарні, щось просив, потрібно було виконувати або прощатися зі службою. Інша річ, що Старий ніколи не вимагав нічого неможливого (городовий лікар хоч і не був мудрагелем, проте чином не зловживав і якщо й карав, то справедливо).

— Йосько!

— Га? — пролунало знизу. Сходи скрипнули, й за мить розкошлана голова вигулькнула у просвіті дверей.

— Газет не було?

— Не! Гордій ше на станцію не ходив.

— Сьогодні піде?

— Ніби збирався.

— Тоді мені прибережеш. Забирай посуд.

Слідом за рудою головою до кімнатки пропхався весь Йоська. Він згріб посуд на тацю й, балансуючи незручно ношею, посунув до кухні.

У крихітному Проскуріві власних газет не було, тож Яків, як і більшість мешканців, стежив за новинами з часописів, які регулярно доправляли до міста потягами. Щоправда, частенько траплялося, що газети прибували із запізненням на тиждень-другий, тож у тихому болоті околиці держави, котрим був повітовий Проскурів, могли обговорювати події, що їх деінде давно обсмоктали й устигли забути. «У Пе-

тербурзі вже друге дитя народилося, а ми у Проскуріві й досі на весіллі гуляємо», — жартували містяни.

Та навіть старі газети завжди розмітали, адже в такий спосіб і у Проскуріві можна було почуватися причетним до життя держави та цілого світу. І Моше Розенберг, цінуючи престиж закладу, регулярно, хоча й не завжди успішно, винищував мишей і блощиць, а також замовляв для пожильців свіжу пресу. Щоправда, доводилося пильнувати, аби зачитану газету не пожбував до печі Йоська.

Яків накинув пальто, сумним поглядом ковзнув по мокрій шибіці та вийшов за двері. На першому поверсі спохопився, що забув портфель, і потупав по нього нагору. Нарешті вийшовши надвір, Яків згадав, що не подивився у дзеркало, а це було не надто гарною прикметою.

«Чекай неприємностей», — подумав він, ступаючи під дощ.

2

Незважаючи на нічний морозець, під ногами вже встигла розповзтися снігова каша. Двірник Гордій саме розгортав колії перед будинком.

— Перший дощ у цьому році, — Гордій перекинув «козячу ніжку» з одного кутка рота в інший і засмальцованою рукавицею підняв шапку для привітання. — Доброго ранку, пане Ровнер.

— Доброго, Гордію! Ось як розвезе дороги, ранки стануть справді добрими.

— Баби кажуть — весна цього року рання буде, — Гордій знову взявся за лопату, показуючи, що обмін привітаннями добіг кінця і він мусить швидше скінчити роботу, аби піти до кухні. — Гарного дня, пане Ровнер.

— І тобі, Гордію.

Амвросія Михайловича краще без причини не дратувати. Ліпше загубити у сніговій каші водночас чоботи, пальто

й капелюха, та до лікарні з'явитися хвилина в хвилину, аби не змушувати Старого чекати. Через це у нього псувався настрій, і про спокійну розмову годі було й мріяти. Тому Яків пришвидшив ходу, лавіруючи між найбільшими кучугурами. Кілька разів він рвучко, немов пориваючись піти в танок, змахував руками та ризикував загоріти потертого портфеля казна-куди, ковзаючи чоботами на слизькому. Коли ж вибрався на центральну вулицю — Олександрівську, якій двірники сяк-так давали лад, дозволив собі кілька переміжок, аби надолужити втрачені хвилини.

У сірому мареві світанку будинки теж здавалися сірими та понурими, наче силоміць вирвані зі сну. Вони ледве розплющували очі вікон, запалювали у них світлячки газових ламп і свічок, дерли у позіханнях роти дверей, випускаючи у вранішні потемки заклопотаних проскурівчан, а потім чаділи у низьке небо димом грубок, додаючи до каламуті хмар і свій віддих. Місто прокидалося важко й нехотячи, не бажало вилазити з-під ковдри й умиватися першим дощем. Іще тулилися по закапелках діловиті пси, ще не було чути крику жодного кота, та вже шурхотіли по дворах лопати двірників, торохтіли, долаючи бездоріжжя, вози й сани, чулася перша лайка, глухо й вогко бамкнув дзвін на соборі — місто відходило від сну, потягалось та загорталося в запону дощу.

Приземкувата будівля Проскурівської казенної міської лікарні з колись ясно-цегляними, а тепер брудно-коричневими стінами виглянула з-за старих кленів, які росли обабіч вулиці. Біля входу стояли забрьохані сани.

— Доброго ранку, пане Ровнер!

— Що? А! Це ти, Юхиме? — Яків підвів погляд. — Когось привіз?

— Ні, — Юхим провів долонею по бороді, обтираючи вологу, — Амвросій Михайлович наказали сани подати. Оце чекаю.

— А він уже є? — Яків ступив на вичовганий ганок й обстукав чоботи.

— Аякже! Виходили. Казали, що незабаром поїдемо.

— Куди, не говорив? — у Якова з'явилося недобре передчуття.

— Нікак нет!

Кабінет Амвросія Михайловича Штоффа знаходився наприкінці довгого лікарняного коридору, зараз іще напівтемного — лише одна лампа горіла біля столу чергової сестри.

— Старий у себе? — Яків подав пальто медсестрі, а та відразу заходилася розвішувати одяг біля печі.

— Уже з півгодини.

— У гуморі? — він несвідомо затамував подих.

— Ніби так. А щось трапилося?

— Сподіваюсь, що й не трапиться, — Яків зиркнув на ходики над столом і поквапився до кабінету. Перед дверима на хвильку затримався, ще раз спробував пригадати всі провіни перед Старим і, вкотре не знайшовши нічого, вартого досвітнього виклику «на килим», постукав.

— Увійдіть! — долинуло зсередини. Яків прочинив двері й увійшов до кабінету. Він ненавидів лакейську звичку пхати до приміщення вищого начальства лише голову. Від потенційного прочухана це не врятує, а ось враження зіпсувати може.

— Доброго ранку, Амвросію Михайловичу! Дозволите?

— А-а, Ровнер! — Старий дістав із кишені срібну цибулину годинника, клацнув кришкою та вказав на стілець. — Ви вчасно.

— Як наказували, — з тону Старого Яків не міг зрозуміти, якою буде розмова, тому обережно присів на краєчок стільця, намагаючись не виявляти розгубленості.

— По-перше, я не наказував, а просив, — головний лікар відкинувся на спинку та схрестив руки на черевці. Тоді швидким порухом зняв пенсне й окинув Якова гострим поглядом, — а по-друге... саме зараз я матиму для вас наказ.